

Рекомендовано до друку

Вченою радою факультету філософської освіти і науки
(протокол № 10 від «7» червня 2018 року)

Редакційна рада:

- І.І.Дробот** – декан факультету філософської освіти та науки, доктор історичних наук, професор;
Л.В.Долинська – заступник директора Інституту філософської освіти та науки з наукової роботи, завідувач кафедри психології, кандидат психологічних наук, професор;
В.Д.Бондаренко – завідувач кафедри культурології, доктор філософських наук, професор;
Н.Г.Мозгова – завідувач кафедри філософії, доктор філософських наук, професор;
С.А. Крилова – завідувач кафедри філософської антропології, доктор філософських наук, професор;
Т.І.Андрущенко – завідувач кафедри етики та естетики, доктор філософських наук, професор;
С.І. Тицький – завідувач кафедри історії та філософії історії, кандидат історичних наук, доцент;
Ю.Г.Легенький – завідувач кафедри дизайну та реклами, доктор філософських наук, професор;
О.В.Темрук – кандидат психологічних наук, професор;
Л.П. Матяш-Заяц – кандидат психологічних наук, доцент.

Є 34

Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів факультету філософської освіти і науки 14-18 травня 2018 року / Ред. рада І.І.Дробот (голова) та ін. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – 202 с.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ ФІЛОСОФІЇ

МОЗГОВА Н.Г.

КАТЕГОРІЯ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» У СМИСЛОВОМУ ПРОСТОРИ
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ.....3

МАТЮШКО Б.К.

МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ І МАРК КРЕПОН ПРО ГЕТЕРОГЕННУ
НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ.....6

ОБЛОВА Л.А.

ОСНОВНАЯ МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ЭТИКИ
НИКОЛАЯ АЛЕКСАНДРОВИЧА БЕРДЯЕВА.....9

ОСТАПЧУК Г.О.

СПЕЦИФІКА «НОВОЇ МІФОЛОГІЇ» УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ.....12

ПАВЛОВСЬКА О.В.

ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ ТИП РАЦІОНАЛЬНОСТІ ТА СУЧАСНА ЛОГІКА.....15

БЕРЕЗІНЕЦЬ І.В.

БАЗИСНІ СКЛАДОВІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ.....17

ГОНЧАРЕНКО К.С.

«ДРАМАТИЗМ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕПРЕСИВНОСТІ».....19

МІЛЮТЕНКО А.В.

ПРОБЛЕМА ЧИТАЧА ТА ЧИТАННЯ: ТЕОРІЯ МОРІСА БЛАНШО.....22

БЕЗУГЛИЙ А.А.

КІНЕМАТОГРАФ ЯК НОВА РЕАЛЬНОСТЬ.....24

ШЕЛУДЧЕНКО І.В.

«МАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ АНТИДЕРМИНИЗМ "СУБЪЕКТ-МАШИНЫ"
Ж. О. ДЕ ЛАМЕТТРИ».....26

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

ДРОБОТ І.І.

НЕЗАЛЕЖНА СОБОРНА ДЕРЖАВА В ІДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧНІЙ СПАДЩИНІ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД
(1920-30-ТІ РОКИ).....28

ТИЦЬКИЙ С.І.

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ БЮРОКРАТИЗАЦІЇ ШЛЯХІВ
СПОЛУЧЕННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....33

УДК 161.201.3:101 [091]

МОЗГОВА Н.Г.,
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії

КАТЕГОРІЯ «ІДЕНТИЧНІСТЬ» У СМИСЛОВОМУ ПРОСТОРИ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ

Анотація: В статті розкриваються етапи становлення категорії «ідентичність» в європейській історико-філософській традиції. Показана кардинальна відмінність в розумінні категорії «ідентичність» в класичній і в постмодерній філософській традиції.

Ключові слова: ідентичність, тотожність, схожість, відмінність, самопізнання, самосвідомість.

В європейській історико-філософській традиції до Нового часу проблема ідентичності існувала лише в латентній формі і її усвідомлення здійснювалось в двох напрямках: по-перше, ідентичність розглядалась як характеристика буття, і, по-друге, як самоусвідомлення і самовизначеність особистості. При цьому не можна забувати, що у вітчизняній культурній традиції «ідентичність», як правило, розумілась як «тотожність». «Російському вуху не чути те, - пише В. Малахов у своїй статті «Незручності з ідентичністю», - що в германо - романському культурному ареалі сприймається як природне. Ми, наприклад, не чуємо, що в роботі Гайдеггера «Ідентичність і диференція» розробляється теж саме поняття, яке розробляв у своїй «Філософії тотожності» Шеллінг. Ми не звикли пов'язувати критику «мислення тотожності» у Адорно і Хоркхаймера, и проблематику «ідентичності» в соціологічній і соціально-філософській літературі 70-80-х років. Між тим в усіх цих випадках ми маємо справу з одним і тим же терміном» [1, с. 43].

Слід підкреслити, що першим в історії античної філософії відношення тотожності (ідентичності) проаналізував Платон. Він включив її в систему категорій: тотожність, буття, спокій, рух. Він же висловив думку, що тотожність і схожість – якісно різні відношення. Аналізуючи співвідношення буття, спокою і руху, Платон приходив до висновку, що «кожен з них є іншим по відношенню до інших двох і тотожне по відношенню до самого себе» [2, с. 44]. М. Гайдеггер, керуючись цією тезою Платона, створив власну теорію тотожності і схожості, а Г. Фреге наступним чином узагальнив тезу Платона: «Тотожність можлива лише між річчю й нею самою» [3, с. 180].

І все ж таки у рамках античної і середньовічної філософії феномену тотожності (ідентичності) насамперед надавався онтологічний статус, котрий, у свою чергу, був наслідком єдності (тотожності або ідентичності) Творця і його творіння. В останньому випадку ідентичність повністю виключала відмінність, оскільки вона виключала інше буття і разом з тим те, що виступало причиною цього іншого буття. Отже, з часів Аристотеля в метафізичній традиції у структурі ідентичності тотожність виступала більш фундаментальною характеристикою буття, ніж відмінність.

В історії європейської філософії особливе місце займала проблематика, так званої, інтенціональної ідентичності. Коли Аристотель стверджував, що душа є у певному сенсі всім, то це означало, що душа, яка інтенціонально направлена на предмет, містить предмет у собі в якості інтенціонального буття. Саме таким чином Гегель трактував Аристотеля.

В епоху Ренесансу вперше починається поступове дистанціювання людини від трансцендентального начала, яке з часом трансформується в індивідуалізм і антропоцентризм. У свою чергу, саме останнє слугувало причиною виходу на проблему самосвідомості, тобто, свідомість починає розглядатися як самосвідомість. На основі принципу суб'єктивності і поняття індивідуальності формується самоідентичність, тому що суб'єктивність виокремлює самосвідомість як таку, що, у свою чергу, доповнюється такою філософською позицією, яка доводить необхідність цілісності та повноти особистості.

Отже, ми можемо констатувати той факт, що з усією прозорістю і однозначністю проблема самоідентифікації особистості вперше була поставлені саме в Новий час у контексті картезіанської філософської традиції. Декарт одним з перших звернувся до проблеми самопізнання особистості, при цьому він абсолютизував раціоналістичний характер даного процесу і обмежив його лише мисленнєвою діяльністю. В історії європейської філософії, завдяки виділенню власного «Я» і протиставленню його всьому іншому світові, відбулося, по-перше, виникнення суб'єкт-об'єктної парадигми, в якій суб'єкт вперше виступив у якості «Я»; і, по-друге, сформувався погляд на сутність людини як на абсолютну цінність. Слідом за Декартом проблема ідентичності особистості починає розглядатись у філософських системах Дж. Локка, Д. Гюма, Г. Ляйбніца. При цьому для сенсуалізму залишилась нерозв'язною проблема об'єднання розрізнених самовідчуттів індивіда в цілісне «Я». В силу цих причин в рамках британського емпіризму проблема походження «Я-концепції» зіткнулась з проблемою множинності ідентичності. У свою чергу Гюм і Ляйбніц надали поняттю «ідентичність» ролі гаранту відповідальності особистості за власні дії і вчинки на основі цілісності людського життя.

Таким чином, у транскрипції модерної філософії ідентичність особистості завойовує ту значущість, яка згодом була втрачена в німецькій класичній філософії. В німецькій класиці ідентичність так і не виділиться в самостійну концепцію, а постала лише як частина самосвідомості.

У Канта проблема «Я» набуває одночасно аксіологічної окраси і соціального значення. Для кенігсбергського мислителя індивід, навіть всередині своєї самосвідомості, ніколи не залишиться в рамках своєї одиничності, і завжди буде співвідносити своє існування з думками інших людей, а головне – з абсолютним моральним законом, який завжди буде залишатиметься трансцендентальним по відношенню до індивіду.

Шеллінг стверджував абсолютну тотожність об'єктивного і суб'єктивного. Все, що є, є, по суті, одне – на цьому Шеллінговому положенні побудує свою філософію «всеєдності» В. Соловйов. В свою ж чергу, Шеллінг спирався на Спінозу, тобто на його ідею тотожності (ідентичності) буття та інтелектуального споглядання реальності і ідеальності. Спіноза вважав, що абсолютна ідентичність не являється причиною універсуму, а є самим цим універсумом.

У Гегеля «Я-концепція» постає як закономірний стадіальний процес, етапи якого співвідносяться, з однієї сторони, з фазами людського життя; з другої – з етапами всесвітньої історії. При цьому, саме Гегель вперше звернув увагу на досить важливий момент, а саме: в процесі ідентичності така фундаментальна характеристика буття як відмінність відіграє не менш важливу роль, аніж тотожність.

В подальшому, у творчості Л. Фойєрбаха генеза ідентичності зводилась до безпосереднього міжособистісного спілкування. В марксизмі, як самосвідомість, так і ідентичність формується в процесі суспільно-практичної діяльності. При цьому в основі цієї діяльності з неминучістю лежить соціально-класова ідентичність та класова самосвідомість.

Отже, переосмислення класичної філософської традиції і застосування принципу практичної діяльності поступово привело до «розхитування» класичного розуміння ідентичності і одночасній відмові від принципу тотожності як базового по відношенню до ідентичності.

У ХХ ст. в історико-філософському знанні відбулися кардинальні зміни в розумінні проблеми ідентичності: об'єктом філософських роздумів постав самотній індивід або «Я», яке

було позбавлене свого «Ми». Відмова індивіду від свого власного «Я» і приєднання його до «іншого» (до релігійної, культурної, філософської системи) позбавили його здатності самовизначення.

Саме ця обставина послугувала однією з причин виникнення того кризового стану, в якому опинилась сучасна людина.

Таким чином, на відміну від класичної філософії (філософії тотожності), постмодерна філософія репрезентує себе як філософія диференції. Вперше на захист прав «відмінності» виступили Адорно та Хоркхаймер. Апологія відмінності, розпочата постструктуралізмом, перегукується з критикою «мислення тотожності», яку розроблив у своїй «Негативній діалектиці» Адорно. Але до того в працях Ж. Дельоза, Ж. Дерріди була поставлена під сумнів вихідна теза всієї класичної європейської філософської традиції у відповідності з якою ідентичність домінує над диференцією. У філософії ж постмодерну в інтерпретації ідентичності акцент переноситься на індивідуальну диференцію і тому проблема кризового положення європейської людини, як стверджує Е. Гуссерль, автоматично знімається, а рефлексія ідентичності втрачає будь-який сенс.

Підводячи підсумок нашого розгляду ідентичності як філософської категорії у смисловому полі історико-філософських концепцій, підкреслимо, що в класичній європейській філософській традиції розуміння ідентичності виключало елемент відмінності, оскільки остання заперечує будь-яке інше буття, а разом з ним і те, що виступає причиною інакшості – зміни як такі. А ХХ ст., як століття постмодерну, по праву називають століттям апології відмінностей і диференцій.

Література

1. Малахов В.С. Неудобства с идентичностью / В.С. Малахов // Вопросы философии. -1998. - №2. – С. 43 - 52.
2. Платон. Софист 254 а. / Платон. – Соч. – Т.2. М.: Мысль, 1970.
3. Фреге Г. Смысл и денотат // Г. Фреге. Семиотика и информатика / Г. Фреге. – М.: Наука, 1977. – Вып.8.

Мозговая Н.Г. КАТЕГОРИЯ «ИДЕНТИЧНОСТЬ» В СМЫСЛОВОМ ПРОСТРАНСТВЕ ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКОГО ЗНАНИЯ

Аннотация: В статье раскрываются этапы становления категории «идентичность» в европейской историко-философской традиции. Показано кардинальное отличие в понимании категории «идентичность» в классической и в постмодерной философской традиции.

Ключевые слова: идентичность, тождество, схожесть, отличие, самопознание, самосознание.

Mozhova N.H. «IDENTITY» CATEGORY IN THE SEMANTIC SPACE OF HISTORICAL-PHILOSOPHY KNOWLEDGE

Annotation: The article reveals the stages of formation such category as «identity» in European historic-philosophy tradition. The cardinal difference of understanding this category in classical and postmodern philosophic tradition is shown.

Keywords: identity, sameness, similarity, difference, self-knowledge, self-consciousness.